

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการ และบทความต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลให้งานวิจัยนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอตามลำดับ ดังนี้

2.1 ความหมายของแนวคิด

2.1.1 ความหมายของแนวคิดทั่วไป

2.1.2 ความหมายของแนวคิดทางการศึกษาในมุมมองของนักปราชญ์อิสลาม

2.1.3 ความหมายและหลักฐานเกี่ยวกับองค์ประกอบของแนวคิดทางการศึกษา

2.2 ความหมายของการศึกษา

2.3 ความสำคัญของการศึกษาในอิสลาม

2.4 แหล่งที่มาของอัตรเบียะห์ อัลอิสลามิยะห์

2.5 วัตถุประสงค์ของการศึกษาในอิสลาม

2.6 สถาบันการศึกษาในอิสลาม

2.7 คุณลักษณะของการศึกษาในอิสลาม

2.1 ความหมายของแนวความคิด

2.1.1 ความหมายของแนวคิดทั่วไป

เดโซ สวานานท์ (2520 :47-48) กล่าวว่า (concept)คือความรู้ ซึ่งเป็นผลจากการประทับใจ จากสัมผัสต่างๆ อาจเป็นภาพนึกในความหมายกว้างๆ หรือความคิดกว้างๆ เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และจากการที่อินทรีย์รับสัมผัสด้วยความเข้าใจในความหมายหลายๆ ครั้ง ในเรื่องเดียวกันหรือในสิ่งเดียวกัน ก็จะก่อรูปความหมายรวม ในสิ่งนั้นขึ้น โดยกระบวนการรวมความละม้ายเหมือนของเรื่อง หรือสิ่งเดียวกันนั้น เข้าด้วย กันผลของการรวมความละม้ายเหมือนกันนี้ เราเรียกว่า แนวความคิด และ แนวความคิดของแต่ละคนนั้นไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละคน

พรณี ฐทัช (2522: 182) อ้างถึงก๊ววิน และคลอสไมและคลอสไมเออร์ (Goodwin & klausmeier: 1975) ซึ่งให้ความหมายของ(Concept) ไว้ว่า แนวความคิดจะบอกให้เราทราบคุณลักษณะ ของสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุ หรือ เหตุการณ์ หรือ ขบวนการซึ่งทำให้เราแยกสิ่งต่างๆ นั้นออกจากสิ่งอื่นๆ ได้ และในขณะที่เดียวกันก็สามารถเชื่อมโยงเข้ากับกลุ่มสิ่งของประเภทเดียวกันได้ แนวความคิดนี้แบ่งออกเป็นสองลักษณะ คือ

1. แนวความคิดที่เป็นนามธรรม (mental construct) เป็นแนวความคิดที่อยู่กับประสบการณ์การเรียนรู้ โดยเฉพาะของแต่ละบุคคล ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการที่คนจะคิดเกี่ยวกับสิ่งต่างๆรอบตัว

2. แนวความคิดที่เป็นรูปธรรม (public entity) ได้แก่ความหมายของคำต่างๆ ซึ่งจะพบในพจนานุกรม สารานุกรมและตามหนังสือต่างๆ ซึ่งความหมายเหล่านี้จะเป็นที่รับรู้ร่วมกัน ในกลุ่มชนที่พูดภาษาเดียวกัน

ชม ภูมิภาค (2523: 301) กล่าวว่า แนวความคิดเป็นการจัดจำพวกของสิ่งเร้า ซึ่งมีคุณลักษณะร่วมกัน สิ่งเร้า เหล่านี้อาจจะเป็นวัตถุ เหตุการณ์ หรือ บุคคล เช่น หนังสือ สงคราม หรือ ผู้หญิง และ อาจจะไม่ตรงกับประสบการณ์ของคนเสมอไป แต่เป็นความพยายามของมนุษย์ ที่จะจัดประเภทของประสบการณ์เข้าเป็นพวกๆอย่างหยาบๆ แนวคิดมีความหมายกว้างมาก ดังนั้นเวลาเราพูดถึงแนวความคิดเราจะพึงเล็งเฉพาะที่สำคัญ

กมลรัตน์ หล้าสุวรรณ (2528: 234-235) กล่าวว่าแนวความคิดหมายถึง ความเข้าใจประเภทของสิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เช่น การเข้าใจแนวความคิดของคำว่าปากกา หมายถึง สิ่งที่ใช้เขียนมีสีต่างๆ ได้แก่ สีดำ สีแดง ฯลฯ เป็นต้น

ปรีดา คัมภีรปกรณ (ในสุโขทัยธรรมมาธิราช , 2530 : 33) อ้างถึง เฟรดเดอริก เจ. แมคโดนัลด์ (Frederick J.Mcdonald) ซึ่งให้ความหมายของ Concept ว่าเป็นการแยกประเภทชนิด หรือการจัดสิ่งเร้า หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่มีลักษณะร่วมเหมือนกันเข้าด้วยกันอย่างมีระบบ

โดยสรุปแล้ว แนวความคิดเป็นผลสรุปการรับรู้หลายๆด้าน หรือเป็นการจัดลักษณะที่คล้ายคลึงกันของประสบการณ์เข้าด้วยกันอย่างมีระบบ ทำให้เกิดเป็นหน่วยของความคิดแล้วจินตนาการออกมาแล้วว่าเป็นอะไร หรือเป็นความเข้าใจ และเป็นความคิดขั้นสุดท้ายที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แนวความคิดนี้จัดเป็นนามธรรมที่เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ และอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปได้ตามประสบการณ์หรือการวุฒิภาวะเพิ่มขึ้น

2.1.2 ความหมายของแนวคิดทางการศึกษาในมุมมองของนักปราชญ์มุสลิม

ความหมายของแนวคิดทางการศึกษาพอสังเขปดังนี้

อัลกอฎีย์(al-Qadi, 1990 : 140-141) ได้ให้คำนิยาม ของแนวคิดทางการศึกษาว่า “การประมวลกฎเกณฑ์และหลักการต่างๆ ที่สามารถชี้แนะกิจกรรมทางการศึกษาด้วยเป้าหมายเพื่อพัฒนาความสามารถของผู้เรียนและอบรมคุณแลพัฒนาบุคลิกภาพของพวกเขา และฝึกฝนมารยาทที่ดีงามภายใต้แนวทางของความคิด”

ในหนังสือ อัลฟิกรอ์ดัตร์บะวีย อัลอิสลามียะวะตะหัดดียาตมุสตัคบาล (Ali, 2006:18) ที่เขียนโดยท่านสะอีดอัสมะแอลอะลีได้ให้นิยามเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาว่า “การประมวลทัศนคติ แนวคิด และทฤษฎีที่มีอยู่ในตำราของนักฟิสิกส์ นักปรัชญา อุลามาอ์ (นักวิชาการ) และมุสลิมที่มีความเกี่ยวข้อง โดยตรงกับประเด็นแนวคิด และปัญหาทางการศึกษา”

2.2 ความหมายของการศึกษา

ความหมายของคำว่า “การศึกษา” ได้มีนักวิชาการสาขาต่างๆแสดงทัศนะและความคิดเห็นของตนไว้ต่างๆดังนี้

อัลเฟรด นอร์ธ ไวท์เฮด (Whitehead ,1929:78-81) ได้ให้คำนิยามของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาคือ การแนะแนวทางให้บุคคลได้เข้าใจศิลปะของชีวิตอันหมายถึงความเจริญก้าวหน้า ในกิจกรรมต่างๆ ที่แสดงออกถึงความศักยภาพของสัตว์โลกที่ต้องผจญภัย สภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2512:2) ได้ให้ ความหมายของคำว่า “การศึกษา” หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคล และสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกการอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Good 1973: 145) นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการศึกษาว่า การศึกษา คือ ผลรวมของกระบวนการทั้งหมดที่บุคคลนำมาพัฒนาความสามารถ ทัศนคติ และพฤติกรรมต่างๆที่มีคุณค่าเป็นที่พึงปรารถนาในสังคมที่บุคคลนั้น อาศัยอยู่

ระวี ภาวิไล (2516:6) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้สั้นๆ ว่าการศึกษา คือ “การพัฒนามนุษย์”

ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน (2525:18) ได้กล่าวถึงความหมายของการศึกษาไว้ 2 แนวดังนี้
แนวแรก หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดแนวคิด ความเชื่อ พฤติกรรม ศิลปกรรม และ วัฒนธรรม
ต่างๆ ของสังคมจากรุ่นหนึ่งไปยังรุ่นหนึ่ง แนวที่ 2 หมายถึงกระบวนการศึกษาเล่าเรียนที่เป็น
รูปแบบ

ความหมายของการศึกษาในมุมมองของนักปราชญ์มุสลิม

นักปราชญ์มุสลิมได้ให้นิยามเกี่ยวกับการศึกษาดังนี้

1. นะบีหุ ยาซีน (Yasin, 1979:59) ได้ให้ความหมายของการศึกษา ว่า
“กระบวนการนำผู้คนสู่ความเข้าใจสำหรับโลกและมวลมนุษย และบนพื้นฐานของความเข้าใจ
สามารถนำสู่การพัฒนาและการเจริญเติบโตโดยผ่านกระบวนการที่หลากหลายและสมบูรณ์ใน
ชุมชน”

2. การแก้ไขและการปฏิรูปตนเองและเตรียมความพร้อมในการเป็นผู้นำในชุมชน
จนกว่าเขาสามารถที่จะพึ่งพาอาศัยตัวเอง

3. การสร้างคุณงามความดี พร้อมมั่นใจว่าจะทำงานให้เป็นอย่างดี และทำแบบค่อย
เป็นค่อยไป

4. การปฏิบัติอย่างต่อเนื่องโดยไม่หยุดยั้งในการที่จะเพิ่มพูนหรือทำให้เจริญออก
งาม และดูแลรักษาทุกสิ่งทุกอย่างที่มีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็น วิทยุญาณ
จิตใจ ปัญญา และร่างกาย (al-Sharif, 2006 : 12)

5. คอลิด ออะหมัด อัลฮาซิมีย (al-Hazimi, 2000 : 19) ได้ให้นิยามของการศึกษา
ทางด้านภาษาศาสตร์และวิชาการ ซึ่งทางด้านภาษาศาสตร์ การศึกษาคือ

1. การปฏิรูป
2. การขยายตัวและการเพิ่มขึ้น
3. การเติบโตขึ้น
4. การปกครอง
5. การถ่ายทอดความรู้

ส่วนตามหลักวิชาการ การศึกษา คือ การอบรมเลี้ยงดูมนุษย์แบบค่อยเป็นค่อยไป
ในทุกๆด้าน เพื่อแสวงหาความสุขทั้งโลกนี้และโลกหน้า ตามแนวทางของอิสลาม และคำที่มีความ
ความหมายเดียวกันกับ การศึกษา คือ

1. การปฏิรูป คือการปฏิรูปให้ดีขึ้น
2. การอบรม คือการอบรมบ่มนิสัยให้มีคุณธรรม จริยธรรมและมีระเบียบวินัย
3. การมีระเบียบวินัย

4. การชำระล้าง คือการชำระล้างจากบาปกรรมทั้งหลาย
5. การอบรมเลี้ยงดู
6. มิกดาด ยัลจัน (Miqdad Yaljan, 1988:20) ได้ให้นิยามเกี่ยวกับการศึกษาในอิสลามว่า “การเตรียมตัวอย่างสมบูรณ์ในการเป็นมุสลิมในทุกๆด้านและในทุกๆขั้นของการเจริญเติบโตของชีวิตเพื่อความเป็นอยู่ในโลกนี้และโลกหน้าภายใต้แนวทาง คุณค่า และวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่มาจากอิสลาม”
7. ชัมลูล รอฮิบ อันนัจญาร (al-Najjar, 1995 : 85) ได้ให้คำนิยามว่า “ระบบการศึกษาที่ตั้งบนพื้นฐานของศาสนาอิสลามที่ครอบคลุมในทุกๆด้าน”
8. อันนะกีบ (al-Naqib, 1996:17) ได้ให้ความหมายของการศึกษาในอิสลาม โดยกล่าวว่า “คือ ระบบการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตคนที่มีศีลธรรม จริยธรรม ที่มาจากอัลกุรอาน และซุนนะฮ์ไม่ว่าจะมีอาชีพใดก็ตาม”
9. อันนะหุลาวีย์ (al-Nahlawi, 1982 : 21) ได้ให้นิยามว่า “การศึกษาในอิสลาม คือ การจัดระบบทางจิตใจและสังคมซึ่งจะนำไปสู่การยึดมั่นในอิสลามและปฏิบัติตามทุกอย่างในชีวิตของบุคคลและชุมชน”
10. มุศเตาะฟา บะเราะกาต อะหฺมัด (Ahmad, 1982:47.53) ได้เสนอความหมายของการศึกษาในอิสลาม พอสรุปได้ดังนี้
  1. การศึกษา คือความพยายามที่มนุษย์ได้พยายามเพื่อมีการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ในสภาพแวดล้อมและสังคม
  2. การศึกษา คือความพยายามที่มนุษย์ได้พยายามเพื่อมีการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ในสัตว์และมนุษย์
  3. การศึกษา คือความพยายามที่มนุษย์ได้พยายามอย่างตั้งใจเพื่อมีการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ในมนุษย์
  4. การศึกษา คือ ความพยายามที่ได้พยายามโดยมีเจตนาเพื่อมีการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ในผู้เรียน
11. คอลิด อับดุลการิมได้ให้นิยามของ การศึกษาในอิสลามว่า “ประมวลพฤติกรรมด้านการกระทำและคำพูด ที่ได้เอามาจากอัลกุรอานและซุนนะฮ์หรือการวินิจฉัยที่อยู่บนพื้นฐานของอัลกุรอานและซุนนะฮ์” (al-Khayyat, 1991:24)

จากหลายๆนิยามข้างต้นพอสรุปได้ว่า การศึกษาในอิสลาม คือ ระบบการศึกษาที่ครอบคลุม ที่ให้ความสำคัญกับการเตรียมสร้างมนุษย์ที่ดีในทางศาสนาและทางโลกภายใต้แหล่งที่มาของบทบัญญัติอิสลาม

2.3 ความสำคัญของการศึกษาในอิสลาม (التربية الإسلامية)

อิสลามถือว่าการศึกษา(التربية الإسلامية)คือภารกิจที่สำคัญและยิ่งใหญ่สำหรับมวลมนุษย์ในการที่จะอาศัยอยู่ในสังคม และเพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายและความคาดหวังของสังคมนั้นๆและที่สำคัญคำว่า อัลดัตร์เบียะห์ในอิสลาม มาจากคำว่า ร็อบ (ب) ซึ่งหมายความว่า พระผู้อภิบาลหรือผู้เป็นเจ้าของ ที่ทรงสร้างมวลมนุษย์ทั้งหลายพร้อมได้แต่งตั้งมนุษย์ให้เป็น เคาะลีพะห์ ในพื้นพิภพ แห่งนี้

อิสลามได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้มนุษย์มีความรู้ ดังปรากฏในห้้าอายะฮ์แรก ที่อัลลอฮ์ทรงประทานให้ท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ซึ่งได้เริ่มด้วยอายะฮ์ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมให้มีการศึกษาหาความรู้ อัลลอฮ์ได้ตรัสไว้ว่า

﴿أَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ۝ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۝ أَلَمْ يَكُنْ عَلَّمًا بِالْقَلَمِ ۝ الَّذِي عَلَّمَهُ بِالْقَلَمِ ۝ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ﴾

(سورة العلق: 1-5)

“จงอ่านด้วยพระนามแห่งผู้อภิบาลของเจ้าผู้ทรงให้บังเกิด ทรงให้บังเกิดมนุษย์จากก้อนเลือด จงอ่านเถิด และผู้อภิบาลของเจ้านั้นผู้ทรงโอบอุ้มผู้ทรงสอนการใช้ปากกา ผู้ทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้”

(อัลอะลัก: 1-5)

ความรู้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมุสลิมทุกคน โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับศาสนา เช่น ความรู้เกี่ยวกับการศรัทธา การปฏิบัติศาสนกิจ จริยธรรมมุสลิม เป็นต้น ท่านรอซูล ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((من يرد الله به خيرا يفقهه في الدين))

ความว่า“ผู้ใดที่อัลลอฮ์ประสงค์ให้เขาได้รับความดีงาม พระองค์
จะทรงทำให้เขาเข้าใจศาสนา”

(al-Bukhari,1986 : 71)

โดยเฉพาะความรู้ในด้านการศรัทธาต่ออัลลอฮ์นั้นยังมีความสำคัญเป็นอันดับแรก
อัลลอฮ์ได้ตรัสไว้ว่า

﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ
وَالْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلِّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ﴾

(سورة محمد: 19)

“พึงรู้เถิด (คือต้องหาความรู้) ว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใด (ที่เที่ยงแท้)
นอกจากอัลลอฮ์ และจงขอร้องโทษต่อความผิดเพื่อตัวเจ้าและเพื่อ
บรรดาผู้ศรัทธาชายและบรรดาผู้ศรัทธาหญิง”

(มุหัมมัด: 19)

ความจำเป็นที่ต้องหาความรู้ไม่แตกต่างจากความจำเป็นของการละหมาด การถือ
ศีลอด การจ่ายซากาต และบทบัญญัติอื่นๆที่จำเป็นต้องปฏิบัติในอิสลาม ท่านนบีได้กล่าวไว้ว่า

((من سلك طريقا بيتغي فيه علما سهل الله له طريقا إلى الجنة ، وإن
الملائكة لتضع ، أجنتها لطالب العلم رضاء بما يصنع ، وإن العالم
ليستغفر له من في السموات ، ومن في الأرض حتى الحيتان في الماء ،
وفضل العالم على العابد كفضل القمر على سائر الكواكب ، وإن
العلماء ورثة الأنبياء وإن الأنبياء لم يورثوا دينارا ، ولا درهما وإنما ،
ورثوا العلم فمن أخذه أخذ بحظ وافر))

(رواه أبو داود 2683 ، والترمذي : 2682)

ความว่า “ผู้ใดมุ่งอยู่ในหนทางแห่งการแสวงหาวิชาความรู้ อัลลอฮ์ จะให้ทางสะดวกแก่เขาผู้สวรรค์ แท้จริงมวลมาลาอิกะห์จะหุบปีก เพราะมีความยินดีกับผู้แสวงหาวิชาความรู้ แท้จริงผู้มีความรู้นั้น ผู้ที่อยู่บนฟ้า ผู้ที่อยู่บนแผ่นดิน แม้แต่ปลาที่อยู่ในน้ำ จะขออภัยโทษ ให้แก่เขา และความประเสริฐของผู้ที่มีความรู้นั้นเหนือกว่าผู้ทำ ความดีอย่างแกร่งกล้าดุจดวงจันทร์ ที่มีแสงสว่างเหนือดวงดาวทั้ง หาหลาย แท้จริงผู้ที่มีความรู้คือทายาทของบรรดานบี แท้จริง บรรดานบีไม่ได้ทิ้งเหรียญทองและเหรียญเงินไว้เป็นมรดก แต่ พวกเขาได้ทิ้งวิชาความรู้ไว้เป็นมรดก ดังนั้นผู้ใดได้อามรดกใน วิชาความรู้ไว้ ถือว่าเขาได้รับโชคอันใหญ่หลวง”

(Abu Dawud,1969:2683,al-Tirmidhi,1975:2682)

อิสลามกำชับให้มุสลิมได้ศึกษาและแสวงหาความรู้ที่มีประโยชน์เท่านั้น ทั้งที่มี ประโยชน์ต่อการปฏิบัติศาสนกิจและการประกอบอิบาดะฮ์ ท่านรอซูล ﷺ ได้กล่าวใน คูอาฮ์ของ ท่านในตอนหนึ่งว่า

((اللهم إني أسألك علماً نافعاً))

ความว่า“โอ้อัลลอฮ์ แท้จริงฉันขอจากพระองค์ซึ่งความรู้ที่มี ประโยชน์”

(Ibn Majah,2009 : 925)

ส่วนความรู้ที่มีประโยชน์ในการดำเนินชีวิตในโลกนี้ ก็เป็นสิ่งที่อิสลามสนับสนุน ให้ศึกษาเรียนรู้เช่นกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นปัจจัยส่งเสริมในเรื่อง อากิเราะฮ์อีกทอดหนึ่ง ท่านรอซูล ﷺ ได้ กล่าวไว้ว่า ((أنتم أعلم بأمر دنياكم)) “พวกท่านมีความรู้มากกว่าฉัน เกี่ยวกับกิจการทางโลกของ พวกท่าน” (Muslim,1996 : 4365)

มุสลิมทุกคนจึงต้องเอาใจใส่ในเรื่องการศึกษาหาความรู้เพื่อให้เข้าใจศาสนาและ ปฏิบัติได้ถูกต้อง โดยต้องหาความรู้ที่เป็นประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็ประโยชน์ในโลกนี้หรือโลกหน้า ดังนั้นขอสรุปความสำคัญและคุณค่าของการศึกษาในอิสลามดังนี้

1. ทำให้มนุษย์สามารถจัดระเบียบชีวิตระหว่างเขากับอัลลอฮ์ ซึ่งอัลลอฮ์เป็นผู้สร้างและผู้ทรงประทานให้ปัจจัยยังชีพแก่มวลมนุษย์ที่สมควรได้รับการเคารพภักดี ส่วนมนุษย์นั้นคือผู้ที่ถูกสร้างเพื่อการเคารพภักดีและทำการอิบาดะฮ์ต่อเอกองค์อัลลอฮ์ ﷻ อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾

(الذاريات: 56)

ความว่า“และข้ามิได้สร้างญิน และมนุษย์เพื่ออื่นใด เว้นแต่เพื่อเคารพภักดีต่อข้า”

(อัลซารียาต :35)

อิบนุตัยมียะฮ์ได้ให้นิยามคำว่า อิบาดะฮ์ ว่า ทุกๆสิ่ง ที่ อัลลอฮ์ทรงรัก และพอพระทัย ไม่ว่าจะเป็นคำพูดต่างๆ หรือการกระทำที่แสดงออกมา และสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจ (al-Gunaiman, 1996:371)

2. การศึกษาในอิสลามทำให้มนุษย์นั้นมีความสุขทั้งโลกคุณยาและอาคิเราะฮ์ ซึ่งมุสลิมรู้ถึงคุณค่าของโลกคุณยาโดยถือว่าโลกคุณยานี้เสมือนที่ดินสำหรับให้เพาะ ปลูกเมล็ดพันธุ์ที่จะเก็บเกี่ยวในวันอาคิเราะฮ์และการศึกษาในอิสลาม คือการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับโลกคุณยาและอาคิเราะฮ์โดยไม่ได้แยกออกจากกัน อัลลอฮ์ตรัสว่า

﴿وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ ۗ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا ۗ وَأَحْسِنَ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ ۗ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ﴾

﴿٧٧﴾

ความว่า“และจงแสวงหาสิ่งที่อัลลอฮ์ได้ประทานแก่เจ้าเพื่อปรโลก และอย่าลืมนส่วนของเจ้าแห่งโลกนี้และจงทำความดีเสมือนกับที่อัลลอฮ์ได้ทรงทำความดีแก่เจ้า และอย่าแสวงหาความเสียหายในแผ่นดินแท้จริง อัลลอฮ์ไม่ทรงโปรดบรรดาผู้บ่อนทำลาย”

(อัลเกาะศอส : 77)

3. เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมกับชุมชนที่เขาอยู่อาศัย ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่

((المؤمن للمؤمن كالبنيان يشد بعضه بعضاً ، وشبك بين أصابعه))

متفق عليه

“ความสัมพันธ์ระหว่างมุอิมินนั้น เปรียบเสมือนกับสิ่งก่อสร้างที่ส่วนหนึ่งจะต้องประสานกับอีกส่วนหนึ่ง และท่านนบี ﷺ ได้ประสานนิ้วมือทั้งสองข้าง”

(al-Bukhari,1986: 5680, Muslim,1996 : 2585)

4. การศึกษาในอิสลามได้ให้ความสำคัญในทุกองค์ประกอบของมนุษย์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และอารมณ์ และแสวงหาเพื่อให้บรรลุความสมดุลที่สมบูรณ์ระหว่างส่วนประกอบเหล่านี้ทั้งหมดประเภทความสำคัญของการศึกษาในอิสลาม (อัลดร์เบียะห์ อัลอิสลามียะฮ์)

2.4 แหล่งที่มาของแนวคิดทางการศึกษาในอิสลาม(อัลดร์เบียะห์ อัลอิสลามียะห์)

แหล่งที่มาของแนวคิดทางการศึกษาในอิสลามคือแหล่งที่มาอันเดียวกันกับแหล่งที่มาของบทบัญญัติอิสลาม เพราะการศึกษาในอิสลาม(อัลดร์เบียะห์ อิสลามียะห์) คือการจัดระเบียบทางจิตใจและสังคมที่จะนำสู่การยึดมั่นกับอิสลามและการปฏิบัติอย่างครบถ้วนในชีวิตประจำวันของบุคคลและสังคม (al-Amayiroh, 2007 : 42)

อัลดร์เบียะห์อิสลามียะห์เป็นสิ่งที่จำเป็นในการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ตามความประสงค์ของอัลลอฮ์ ฉะนั้นแหล่งที่มาของดร์เบียะห์อิสลามียะห์คือแหล่งที่มาเดียวกันกับแหล่งที่มาของอิสลามและแหล่งที่มาที่สำคัญที่สุดนั้นก็คือ อัลกุรอานและซุนนะฮ์ (al-Nahlawi, 1999 : 20)

แหล่งที่มาของแนวคิดทางการศึกษาในอิสลามสามารถแบ่งออกเป็น สอง ประเภทใหญ่ๆ

1) แหล่งที่มาของการศึกษาที่มาจากพระเจ้า (المصادر الإلهية) หรือเรียกว่า แหล่งเดิม (المصادر الأصلية) นั่นก็คือ อัลกุรอาน แล ซุนนะฮ์

2) แหล่งที่มาของการศึกษาที่มาจากมนุษย์ (المصادر البشرية) หรือเรียกว่า แหล่งย่อย ซึ่งจะครอบคลุมถึงมรดกทางปัญญาของบรรพชนมุสลิมที่ได้ทิ้งไว้ ไม่ว่าจะ เป็น แนวความคิด การวินิจฉัย วรรณกรรม ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการศึกษา

ส่วนรายละเอียดของแหล่งที่มาของการศึกษาในอิสลามดังนี้

1. อัลกุรอาน

อัลกุรอาน มาจากกรากศัพท์(قرأ قراءة) หมายถึงการอ่าน หรือการรวบรวม เพราะ กำนอ่านนั้นเกิดจากการรวบรวมอักษรหลายๆตัว นอกจากนั้นอัลกุรอานยังเป็นที่รวบรวมของ ความรู้แขนงต่างๆไว้ในเล่มเดียวกัน ดังปรากฏในอัลกุรอานว่า

وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَبْيِينًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً
 وَدُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٨٩﴾

ความว่า“และเราได้ให้คัมภีร์แก่เจ้าเพื่อชี้แจงแก่ทุกสิ่งและเพื่อเป็น
 ทางนำและเป็นความเมตตา และเป็นข่าวดีแก่บรรดามุสลิม
 (อันนะหุล:89)

ส่วนความหมายของอัลกุรอานในเชิงวิชาการ คือ คำตรัสของอัลลอฮ์ที่ทรง
 ประทานแก่นบีมุหัมมัดﷺ ซึ่งได้รับการรายงานจากผู้รายงานจำนวนมากภายในลักษณะที่เป็นมุตะ
 วาติร และการอ่านอัลกุรอานนั้นเป็นอิบาดะฮ์อย่างหนึ่ง

อัลกุรอานเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญที่สุดสำหรับมนุษย์ ซึ่งเนื้อหาของอัลกุรอานจะ
 ครอบคลุมวิชาความรู้เกี่ยวกับพระเจ้า เหตุการณ์ที่ผ่านมาในอดีต และที่จะมาถึงในอนาคต อย่างเช่น
 วันปรโลก วันสิ้นโลก ด้านกฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์ และการศึกษา มีหลาย
 โองการที่อัลลอฮ์ได้ตรัสเกี่ยวกับการศึกษา ซึ่ง 5 โองการแรกที่ถูกประทานลงมาถึงท่านนบิﷺคือ
 โองการที่เกี่ยวกับการอ่านและการศึกษา เช่นเดียวกันในอัลกุรอานจะมีวิธีการและเทคนิคต่างที่จะได้มาซึ่ง
 ความรู้เพื่อเข้าถึงและรู้จักพระองค์อัลลอฮ์

2. ซุนนะฮ์

คำว่า(السنة) แปลว่าการปฏิบัติที่ถูกกำหนดมาหรือแนวทางส่วน ส่วนตามหลักวิชาการ คือ คำพูดการกระทำที่ยอมรับและคุณลักษณะตลอดจนชีวประวัติของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ?

ซุนนะฮ์ของท่านนบี ถือเป็นแหล่งที่มาที่สำคัญของการศึกษาในอิสลามรองลงมาจากอัลกุรอาน ซุนนะฮ์จะมีความสัมพันธ์กับอัลกุรอาน คือ ซุนนะฮ์จะยืนยันบทบัญญัติที่กล่าวไว้ในอัลกุรอาน อธิบายต่อบทบัญญัติที่อัลกุรอานได้กำหนดไว้ และจะกำหนดหุกมซึ่งอัลกุรอานมิได้กล่าวถึง

ซุนนะฮ์มีเนื้อหาหมายที่เกี่ยวข้องและส่งเสริมการศึกษา อย่างเช่น ท่านนบีได้กล่าวว่า

((طلب العلم فريضة على كل مسلم)) (رواه ابن ماجه: 229)

“การศึกษาหาความรู้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมุสลิมทุกคน”

(Ibn Majah,2009 : 229)

3. แนวทางและมรดกทางปัญญาของบรรพบุรุษมุสลิม ซึ่งจะครอบคลุมถึง การวินิจฉัย แนวคิด ความคิดเห็นของนักปราชญ์ นักคิด นักการศึกษาของมุสลิมที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นการศึกษาตลอดประวัติศาสตร์อิสลาม รวมถึงชีวประวัติของพวกเขาเหล่านั้นที่มีความเกี่ยวกับการศึกษาโดยมีเงื่อนไขว่าต้องไม่ขัดกับอัลกุรอานและซุนนะฮ์

4. แนวความคิดทางการศึกษาที่ร่วมสมัย หมายถึง การศึกษาวิจัยและบทความทุกอย่างที่สามารถใช้เป็นประโยชน์ในประเด็นทางการศึกษา(al-Alee:2007:14-15)

วัตถุประสงค์ของการศึกษาในอิสลาม (ตัมเบียะห์ อิสลามียะห์)

วัตถุประสงค์ของอัตรเบียะห์ อัลอิสลามียะห์ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการตัมเบียะห์ในอิสลาม เป็นสิ่งที่ช่วยในการที่จะขับเคลื่อนในกิจกรรมต่างๆของตัมเบียะห์

จากการที่อิสลามได้ให้ความสำคัญกับการศรัทธา เราสามารถแบ่งวัตถุประสงค์ของการศรัทธาออกเป็นวัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์ย่อย (al-Ajmi : 29 . 30)

หนึ่ง : วัตถุประสงค์ทั่วไปคือ การทำอิบาดะห์ต่ออัลลอฮ์

อัครศรัทธา อิสลามิยะห์มีเป้าหมายที่จะเตรียมบุคคลที่เคารพภักดี และยำเกรงต่ออัลลอฮ์ เพื่อเป็นบุคคลที่ มุสลิม ที่ อิบาดะห์ ต่ออัลลอฮ์ มีความรู้ และปฏิบัติตามคำสั่งของอัลลอฮ์ และละทิ้งสิ่งที่พระองค์ทรงห้าม อัลลอฮ์ตรัสว่า

(الذاريات : 56) ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾

ความว่า“และข้ามิได้สร้างญิน และมนุษย์เพื่ออื่นใด เว้นแต่เพื่อเคารพภักดีต่อข้า”

(อัซซารียาต : 56)

ส่วนหนทางที่จะนำไปสู่การทำอิบาดะห์และความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ คือการแสวงหาความรู้ อัลลอฮ์ตรัสว่า

﴿وَمِنَ النَّاسِ وَالْأَنْعَامِ وَالْأَنْعَامِ الْمُخْتَلِفِ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ إِنَّمَا

تَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ﴾

(ฟาตฺร : 28)

ความว่า“แท้จริง บรรดาผู้ที่มีความรู้จากปวงบ่าวของพระองค์ เท่านั้นที่เกรงกลัวอัลลอฮ์ แท้จริงอัลลอฮ์ นั้นเป็นผู้ทรงอำนาจ ผู้ทรงอภัยเสมอ”

(ฟาตฺร:28)

ส่วนวัตถุประสงค์ย่อยคือวัตถุประสงค์ที่มาจากวัตถุประสงค์หลักที่ครอบคลุมทางด้าน คุณธรรม สังคม จิตใจ ปัญญา อารมณ์จิตใจและทางด้านเศรษฐกิจมีดังนี้(al-Ajmi: 2006:30)

1. วัตถุประสงค์ทางจริยธรรมคือวัตถุประสงค์ที่ให้ความสำคัญในการสร้างบุคคลที่มีจรรยา มารยาทที่สมบูรณ์และที่ดีงาม ฝึกอบรมมุสลิมในสิ่งที่ดี และสิ่งที่เป็นการต่อต้านอัลลอฮ์

และเป็นผู้ที่มีจริยธรรมที่งดงามอย่างสม่ำเสมอที่จะพาสุขในวันอาคิเราะห์ เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความไว้วางใจ ความจงรักภักดีและความบริสุทธิ์

วัตถุประสงค์ด้านจริยธรรมได้เน้นในสิ่งต่อไปนี้

- 1) อบรมฝึกฝนในมารยาทของอิสลาม
- 2) อบรมฝึกฝนมุสลิมในการปฏิบัติตามศาสดามุหัมมัด ﷺ ในแง่ของมารยาทของท่าน ไม่ว่าจะเป็นคำพูดหรือการกระทำ อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿وَأِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾

(القلم : 4)

ความว่า : «และแท้จริง เจ้านั้นอยู่บนคุณธรรมอันยิ่งใหญ่»

(อัลเกาะลัม : 4)

- 3) ขัดเกลาตัวเองจากบาปและกิเลสต่างๆ ให้สะอาดและบริสุทธิ์
  - 4) ฝึกฝนมุสลิมให้มีจิตใจที่บริสุทธิ์และขำเกรงต่ออัลลอฮ์
2. วัตถุประสงค์ด้านสังคม คือ มีความตระหนักถึงคุณค่าของการเป็นอู่อะหฺลุลอิสลามิยะห์และคุณค่าของการอยู่ร่วมกันในสังคม
3. วัตถุประสงค์ด้านสติปัญญาและความรู้
- อิสลามได้ให้ความสำคัญและเชิญชวนในการแสวงหาความรู้ และได้ให้ความสำคัญกับปัญญาของมนุษย์อย่างมาก อัลลอฮ์ตรัสว่า

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَآخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ

لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ﴾

ความว่า“แท้จริงในการสร้างบรรดาชั้นฟ้าและแผ่นดิน และการที่กลางวันและกลางคืนตามหลังกันนั้นแน่นอนมีหลายสัญญาณสำหรับผู้มีปัญญา”

(อาละอิมรอน: 190)

4. วัตถุประสงค์ด้านอารมณ์และจิตใจคือการสร้างความมั่นใจในตนเอง โดยมี ความรู้สึกว่าเขามีค่าในสังคมและสังคมมีความต้องการต่อเขา มีความรู้สึกต้องการต่ออิมาน

5. วัตถุประสงค์ด้านทางเศรษฐกิจ คือ ฝึกฝนมุสลิมในการใช้จ่ายที่พอเพียงและ หลีกเลี่ยงจากการใช้จ่ายที่สุรุ่ยสุร่าย

เป้าหมายการศึกษาอิสลามในทัศนะของนักคิดมุสลิม

นักคิดมุสลิมตั้งแต่ยุคแรกๆของอิสลามจนถึงปัจจุบันได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับ เป้าการศึกษาในอิสลามที่หลากหลายดังนี้

1. มุหัมมัด บิน สะหฺนุน (Muhammad bin Sahnun) มุหัมมัดบินสะหฺนุนไม่ได้พูด โดยตรงเกี่ยวกับเป้าหมายของการศึกษาในอิสลามแต่ท่านพูดถึง การศึกษาอัลกุรอานที่เด็กควรเริ่ม ในการศึกษาโดยเฉพาะช่วงที่เด็กมีอายุน้อย ซึ่งสังเกตจากคำพูดของท่านจะเห็นว่าเป้าหมาย ของการศึกษาของท่านคือการอุปาะฮุดต่ออัลลอฮ์ เพราะการศึกษาอัลกุรอานนั้นคือการภักดีและ อุปาะฮุดต่อเอกองค์อัลลอฮ์

2. อัลฟารอบี (al-farabi) มีทัศนะว่าการจัดเวลาสติปัญญาคือเป้าหมายสูงสุดของ การศึกษา

3. อิบน์ สีนา (Ibn Sina) อิบน์สีนาได้ยึดเป้าหมายสูงสุดของการศึกษา การจัดเวลา สติปัญญา และได้กล่าวไว้ว่าสติปัญญาของมนุษย์มีเอกลักษณ์และแตกต่างจากสิ่งถูกสร้างอื่นๆ อิบน์สี นาได้กล่าวถึงเป้าหมายของการศึกษาอีกเป้าหมายหนึ่ง คือการเตรียมเด็กสำหรับภารกิจในชีวิตใน อนาคตข้างหน้า

4. บุรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์ มีทัศนะเกี่ยวกับเป้าหมายของการศึกษาคือ การแสวงหา ความรู้เพื่อความโปรดปรานของอัลลอฮ์และชีวิตในอนาคตภายภาคหน้า ขจัดความอวิชาออกจากตัว ผู้เรียน และจากผู้ที่ไม่มีความรู้อื่น ๆ วิชาไว้ซึ่งศาสนาดำรงไว้ซึ่งอิสลาม

5. อัล เฆาะซาลี (al-Gazali) อัล เฆาะซาลีได้กำหนดเป้าหมายของการศึกษา คือ การศึกษาต้องเน้นถึงการสร้างบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยที่สมบูรณ์ อันจะทำให้มนุษย์สามารถ แยกแยะระหว่างความดีและความชั่ว (อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2550:64)

6. อิบน์ คอลดูน (Ibn Khaldun) ในทัศนะของอิบน์คอลดูนนั้น การศึกษามีเป้าหมาย 4 ประการดังนี้

1) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถวางแผนการกระทำ(ปฏิบัติ) เพื่อตอบสนองความต้องการ ของสังคม

2) ความพยายามในการแสวงหาความรู้ที่อยู่เหนือกว่าประสาทสัมผัส

- 3) เพื่อพัฒนาบุคลิกนิสัยที่ดีให้สอดคล้องกับศาสนา เพราะเป็นเรื่องที่สำคัญของศาสนา
- 4) เพื่อสร้างความมั่นใจกับวิธีการดำเนินชีวิต (Rosnani Hashim, 1996:86)

2.5 สถาบันการศึกษาในอิสลาม

สถาบันของการศึกษาในอิสลามมีบทบาทและอิทธิพลมากในการที่ช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

1) บ้านอัลฮัรอม

สถาบันแรกของการศึกษาในอิสลามตั้งแต่เริ่มแรกของการประทานอัลวะฮยู (วิวรณ์) ต่อท่านนบี ﷺ คือ บ้านอัล.ฮัรอม บิน อบี อัล.ฮัรอมที่ได้อบรมผู้ศรัทธาอย่างเจียมๆ และณ บ้านแห่งนี้ท่านนบีได้สอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ของท่านเกี่ยวกับที่ถูกประทานลงมาถึงท่านโดยญิบรีล

2) ครอบครัวมุสลิมะห์

ครอบครัว คือ สภาพแวดล้อมทางสังคมสถานแรกที่ได้รวบรวมเด็ก ซึ่งเด็กได้อาศัยและเติบโตในครอบครัวโดยเด็กได้รับอิทธิพลด้าน ศีลธรรม จริยธรรม นิสัย ประเพณี พฤติกรรม ด้วยการปฏิบัติ หรือ ประสบการณ์ หรือ มารยาทที่ดิงาม จากบุคคลในครอบครัว

ครอบครัวมุสลิมะห์ คือครอบครัวที่พยายามดำเนินการเพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายหลักของการสร้างครอบครัวมุสลิมะห์ ถ้าเราสังเกตในบางอายุอะห์อัลกุรอานและหะดีษของท่านนบี ﷺ จะเห็นว่าวัตถุประสงค์หลักในการสร้างครอบครัวมุสลิมะห์คือ ดังนี้(al-Nahlawi: 1999:123)

1. สร้างครอบครัวมุสลิมที่ภักดีต่อเอกองค์อัลลอฮ์
2. ทำให้จิตใจสงบ อัลลอฮ์ทรงตรัสว่า

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا فَلَمَّا تَغَشَّهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيًّا فَمَرَّتْ بِهِ ۖ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَا اللَّهَ رَبُّهُمَا لِيُنزِلَ عَلَيْهِمَا مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ آيَاتِنَا صَالِحًا لَنُكَوِّنَنَّ مِنَ الشَّكِرِينَ﴾

(الأعراف : 189)

ความว่า“พระองค์นั้นคือผู้ที่ได้ทรงบังเกิดพวกเจ้าจากชีวิตเดียว และได้ทรงให้มีขึ้นจากชีวิตนั้นซึ่งคู่ครองของชีวิตนั้นเพื่อชีวิตนั้น จะได้มีความสุขกับนางครั้งเมื่อชีวิตนั้นได้สมสู่ นางก็อุ้ม ครรภ์อย่างเบา ๆ แล้วนางก็ผ่านมันไปครั้งเมื่อนางอุ้มครรภ์หนัก เขาทั้งสองก็วิ่งวอนต่ออัลลอฮ์ผู้เป็นพระเจ้าของเขาทั้งสองว่าถ้า หากพระองค์ทรงประทานบุตรที่สมบูรณ์ให้ข้าพระองค์แล้ว แน่อนข้าพระองค์ก็อยู่ในหมู่ผู้ขอบคุณ”

(อัลอะอูรอฟ :189)

3. ป้องกันจากไฟนรก ถือเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองในการที่จะปกป้อง ลูกหลานให้พ้นจากสิ่งชั่วร้ายและไฟนรกของอัลลอฮ์ที่กำลังรอผู้ที่ปฏิเสธศรัทธา อัลลอฮ์ ตรัสว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ
وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ
وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٦﴾﴾

(التحریم: 6)

ความว่า “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย จงคุ้มครองตัวของพวกเจ้าและ ครอบครัวของพวกเจ้าให้พ้นจากไฟนรกเพราะเชื้อเพลิงของมันคือ มนุษย์ และก้อนหินมีมะลาอิกะฮ์ผู้แข็งกร้าวหาญคอยเฝ้ารักษามัน อยู่พวกเขาจะไม่ฝ่าฝืนอัลลอฮ์ในสิ่งที่พระองค์ทรงบัญชาแก่พวกเขา และพวกเขาจะปฏิบัติตามที่ถูกบัญชา”

(อัลตะหะรีม: 6)

3) มัสยิด

มัสยิดเป็นองค์กรที่สำคัญยิ่งในอิสลามเป็นองค์กรที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาคน และพัฒนามุสลิมให้เป็นมุอฺมินที่สมบูรณ์มัสยิดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้กลายเป็นสัญลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนมุสลิมและเป็นสัญลักษณ์ที่สามารถบ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองในทุกๆด้าน โดยเฉพาะในเรื่องของการอบรมขัดเกลาจิตใจและการศึกษา มุสลิมได้มีการอบรมในมัสยิดทางด้าน

จิตใจ ความศรัทธา จริยธรรม และด้านความสัมพันธ์ในสังคม และได้มีการเรียนรู้เกี่ยวกับบทบัญญัติต่างๆของศาสนา และเรื่องของการเป็นอยู่ในโลกคุณา มีการเรียนรู้เกี่ยวกับอัลกุรอาน ตัฟซีร์อัลกุรอาน และสิ่งที่หะลาและหะรอม

ภารกิจแรกของท่านเราะซูลุลลอฮฺ ﷺ เมื่อท่านถึงนครมะดีนะห์ คือ การสร้างมัสยิด เพราะมัสยิดคือสถานที่ในการพบปะ และหารือในเรื่องต่างๆของบรรดามุสลิมในการที่จะบรรลุเป้าประสงค์ของอิสลามและปกป้องจากสิ่งชั่วร้าย มีการช่วยเหลือในการที่เผชิญกับปัญหาต่างๆ ปกป้องจากการรุกรานด้านการศรัทธา ร่างกาย และทรัพย์สิน เช่นเดียวกันมัสยิด คือสถานที่มุสลิมทุกคนกลับไปสู่อัลลอฮฺ ขอความช่วยเหลือ สถานที่พักทางจิตใจ

ในช่วงแรกของอิสลามมัสยิดถือว่าเป็นสถาบันที่มีบทบาทอย่างยิ่งในการพัฒนาคนในทุกๆด้านของชีวิตมุสลิม แต่ ณ วันนี้ มุสลิมไม่ได้ให้ความสำคัญกับมัสยิดยิ่งนัก

มัสยิด คือ ศูนย์กลางแห่งการศึกษาหาความรู้ และมีบทบาทในการอบรมบ่มเพาะจิตใจให้รักใคร่ในสิ่งที่ดี และรักใคร่ในวิชาความรู้ และเป็นสถานที่ในการรับรู้สิทธิและหน้าที่ต่างๆของมุสลิมต่อรัฐอิสลามที่ได้สร้างเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการต่ออัตตออัลลอฮฺ ปฏิบัติตามกฎหมายของพระองค์ มีคุณธรรม และมีความเมตตาระหว่างมนุษย์ด้วยกัน

มัสยิดคือจุดเริ่มของการสอนการอ่านและการเขียน เริ่มจากมัสยิดของท่านนบี ﷺ อัลลอฮฺทรงตรัสว่า

﴿إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسْجِدَ اللَّهِ مَن ءَامَنَ ۖ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ
الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَحْشَ إِلَّا لِلَّهِ ۗ فَعَسَىٰ أَوْلَىٰ لِكَ
يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ۗ﴾

(التوبة: 18)

ความว่า“แต่แท้จริงที่จะบูรณะบรรดามัสยิดของอัลลอฮฺนั้นคือผู้ที่ศรัทธาต่ออัลลอฮฺ และวันปรโลกและได้ดำรงไว้ซึ่งการละหมาด และชำระซะกาต และเขามีได้ยำเกรงนอกจากอัลลอฮฺเท่านั้นดังนั้นจึงหวังได้ว่า คนเหล่านี้แหละจะเป็นผู้อยู่ในหมู่ผู้รับคำแนะนำ”

(อัต-เตาบะฮฺ:18)

จากท่านอบีสุร็อยเราะะ จากท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((من غدا إلى المسجد أو راح أعد الله له في الجنة نزلا كلما غدا أو

راح))

(رواه مسلم : 1556)

ความว่า ใครก็ตามที่ไปกลับมัสญิดทุกๆ เช้าหรือบ่ายเพื่อละหมาด
ญะมาอะฮ์แล้ว อัลลอฮ์จะเตรียมที่อยู่หนึ่งให้แก่เขาในสวรรค์ใน
ทุกๆ เช้าหรือบ่าย

(Muslim,1996 : 1556)

และท่านนบีﷺ กล่าวอีกว่า

((من تطهر في بيته ثم مشى الى بيت من بيوت الله ليقضى فريضة من

فرائض الله, كانت خطواته احداهما تحط خطيئة, والآخرى ترفع درجة))

(رواه مسلم : 1553)

ความว่า ผู้ใดก็ตามที่อาบน้ำละหมาดมาจากบ้านของเขา แล้วเดิน
ไป ณ มัสญิดใดมัสญิดหนึ่งเพื่อทำการละหมาด ถือว่าในสองก้าว
เดินของเขานั้น ก้าวหนึ่งเขาจะได้ลบบาป และอีกก้าวหนึ่งเขาจะ
ได้ผลบุญ

(Muslim,1996:1553)

4) กุตตาบ

กุตตาบ(الكُتَّاب) เป็นคำภาษาอาหรับ พหูพจน์ ใช้ กะตาตีบ(الكِتَاب) หมายถึง
ศูนย์กลางหรือสถาบันการศึกษาสมัยก่อนที่มีประวัติมายาวนาน โดยมีรายงานว่า กุตตาบได้เกิดขึ้น
ในสมัยการปกครองของราชวงศ์อุมัยยะฮ์ที่เน้นการสอนอัลกุรอานและพื้นฐานของการอ่านและการ
เขียนให้กับเด็ก ซึ่งจะตั้งอยู่ที่บ้านของผู้สอน

กุตตาบจะมีอยู่สองประเภทด้วยกัน ประเภทแรกสำหรับลูกผู้ที่มีความสามารถในการ
การเสีค่าใช้จ่ายในการศึกษา ส่วนประเภทที่สองสำหรับผู้ที่มีรายได้น้อยที่ไม่ต้องเสีค่าใช้จ่ายใดๆ
หรือเรียกว่า “กุตตาบ อัจชะบิล”

ระบบการเรียนการสอนในอัลกุตตาบโดยเริ่มเรียนในวันเสาร์ถึงวันพฤหัสบดี มีการ
ปิดในวันศุกร์และช่วงบ่ายของวันพฤหัสบดี และเด็กๆ จะเริ่มเรียนด้วยการท่องจำคัมภีร์อัลกุรอาน

จนกระทั่งถึงเวลาฤดูหนาวหลังจากนั้นเริ่มเรียนการเขียนจนกระทั่งถึงเวลาที่เย็นและหลังจากนั้นเด็กก็กลับบ้าน และบางส่วนของอัลกุตดาบมีการสอนเพิ่มในช่วงเย็นในบางรายวิชา อาทิเช่น ไวทย์กรรม อารหรับ คณิตศาสตร์ ประวัติศาสตร์อารหรับ และในวันพฤหัสบดีเป็นวันเฉพาะของการทบทวน และมีการปิดเรียนในวันอีด(Mursi,1993 : 210)

5) โรงเรียน

โรงเรียนคือบ้านหลังที่สามหลังจากครอบครัวและมีสยิดที่มีบทบาทในการอบรมศึกษา และพัฒนาคนเพื่อสู่ความสำเร็จในโลกคุณาและอาภิเราะห์ โรงเรียนมีความสำคัญและมีบทบาทมากในการที่จะอบรมสั่งสอนนักเรียน เพราะนักเรียนได้ใช้ชีวิตอยู่กับโรงเรียนเป็นเวลานาน ความสำคัญของโรงเรียนจะอยู่ภายใต้กรอบสามด้านนี้

1. การสร้างความสัมพันธ์ คือสร้างความเสมอภาคระหว่างผู้เรียน โดยไม่มีความแตกต่างระหว่างผู้เรียนด้วยกัน

2. การสร้างจริยธรรม โรงเรียนมีหน้าที่ในการสร้างจริยธรรมให้กับบรรดานักเรียน โดยโรงเรียนทำการคัดเลือกผู้สอนที่มีความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ มีความซื่อสัตย์และมีจริยธรรมที่ดีงาม

3. การเตรียมอาชีพ การเตรียมอาชีพไม่ใช่เฉพาะเตรียมอาชีพ การงานทั่วไปเพื่อประโยชน์ของตนเองและส่วนรวม แต่เตรียมอาชีพในที่นี้ครอบคลุมทุกด้านคือการเตรียมสุภาพสตรีให้เป็นภรรยาที่ดีรวมไปถึงเป็นแม่ที่ดีของลูก

ในประวัติศาสตร์อิสลามสถาบันการศึกษาที่เป็นระบบ โรงเรียนได้กำเนิดขึ้นครั้งแรกในสมัยการปกครองของราชวงศ์ซัลญุก ที่มีชื่อว่า นิซอม อัล.มุลก์ ที่เมืองแบกแดดในปีอิหเราะฮ์ที่ 458 และได้สร้างโรงเรียนในลักษณะดังกล่าวกระจายตามเมืองอื่นๆ ที่ แบกแดด ที่บาลัค ที่นิซาบур ที่ฮัรร์ัน ที่อัศฟาฮัน ที่บัสเราะฮ์ ที่มรรว ที่อมัล ที่บิสตัน และที่เมาชิด และทุกๆเมืองที่อิรักและเคาะรอซาน ในขณะที่เดียวกันอัศสูบกีได้กล่าววว่า “ไม่ใช่เรื่องจริงที่นิซอม อัล.มุลก์เป็นคนแรกที่ได้สร้างโรงเรียนในประวัติศาสตร์อิสลาม อย่างที่นัยซาบурซึ่งได้มีโรงเรียนก่อนโรงเรียน นิซอม อัล.มุลก์ โดยเฉพาะ โรงเรียนอัศสะอูดียะฮ์และ โรงเรียนอัลบัยฮะกียะฮ์ที่นัยซาบурเช่นเดียวกัน (Mursi, 1993:213)

ส่วนหลักสูตรการเรียนการสอนในสมัยก่อน จะแบ่งออกเป็นวิชาหลักหรือพื้นฐานคือ วิชาศาสนา และวิทยาศาสตร์ ส่วนวิชาเสริมคือ คณิตศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วรรณกรรม และอื่นๆ

6) คารุล หิกมะฮฺ(ห้องสมุด)

คารุลหิกมะฮฺเกิดขึ้นในสมัยการปกครองของ อัลอับบาสิยะ ได้ตั้งชื่อว่า คารุลหิกมะฮฺ สื่อให้เห็นถึงเกียรติและคุณค่าของความรู้ เสมือนความรู้คือกุญแจที่เป็นหิกมะฮฺ

สมัยก่อนคารุลหิกมะฮฺเป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้และการค้นคว้า ซึ่งนักประวัติศาสตร์บางคนมักจะเรียกคารุลหิกมะฮฺว่า อัลญามิอะฮฺ ซึ่งแปลว่าวามหาวิทยาลัย เพราะคารุลหิกมะฮฺได้ทำหน้าที่ของมหาวิทยาลัย คือเป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้และค้นคว้า

สรุปว่าคารุลหิกมะฮฺคือ ศูนย์เพื่อการเรียนรู้และค้นคว้าวิจัย โดยเฉพาะบรรดานักปราชญ์สมัยก่อนมักจะไปที่คารุลหิกมะฮฺในการที่หาความรู้ และที่นั่นมีการสอนวิชาความรู้ให้กับเด็กนักเรียนด้วย ส่วนคารุลหิกมะฮฺที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยุ้จักสมัยนั้นคือบัยตุลหิกมะฮฺที่แบกแดด และบัยตุลหิกมะฮฺที่ เราะกอเบฮฺในภาคเหนือทวีปแอฟริกา และคารุลหิกมะฮฺที่ไคโร

7) อรัรบัตอด (الرباطات)

อรัรบัต คือสถานที่หรือบ้านที่อยู่อาศัยของผู้ขัดสนและคนยากจนเพื่ออำนวยความสะดวกในการทำอิบาตะฮฺต่ออัลลอฮฺและในการศึกษาหาความรู้ และริบัต ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยุ้จักในสมัยก่อนคือ ริบัต อัลบัมคาคิยะฮฺ ของซัยนุบอัลบัมคาคิยะฮฺ เป็นสถานที่อยู่อาศัยของผู้หญิงในการทำอิบาตะฮฺและศึกษาหาความรู้

8) โรงพยาบาล

โรงพยาบาลเป็นสถานที่สำคัญในการรักษาผู้ป่วยและศึกษาเกี่ยววิชาทางการแพทย์ อัลมิกรีซีฮฺได้กล่าวว่า บุคคลแรกที่ได้สร้างโรงพยาบาลในประวัติศาสตร์อิสลาม คือ อัลวะลีด บิน अबดิลมะลิก(เสียชีวิต ฮ.ศ. 88) แต่ในทัศนะของดิวารันท์ ได้กล่าวว่า ฮารุน อรรอซิดเป็นบุคคลแรกที่ได้สร้างโรงพยาบาลในประวัติศาสตร์อิสลาม

ในหนังสือประวัติศาสตร์อิสลามได้กล่าว ครงพยาบาลในประเทศมุสลิมสมัยก่อนมีถึง 43 แห่งแพร่หลายในประเทศต่างๆ อาทิเช่น เปอร์เซีย ซีเรีย และ อียิปต์ ส่วนในแบกแดดมีหมอทั้งหมดจำนวน 860 คน ในปี ฮ.ศ.931

9) บ้านผู้รู้

บ้านผู้รู้หรืออุลามาอิมบทยาทสำคัญในการที่ถ่ายทอดความรู้สู่ผู้คนที่ ซึ่งสมัยก่อนผู้คนที่มักจะไปที่บ้านผู้รู้เพื่อถามเกี่ยวกับปัญหาทางศาสนา

ทางประวัติศาสตร์อิสลามได้จารึกว่า บ้านของท่านอิหม่ามอะหมัดเป็นแหล่งของการเรียนรู้ศาสนาในสมัยก่อนที่คอยต้อนรับบรรดาอุลามาอิมและนักศึกษาที่เดินทางเพื่อแสวงหาความรู้(Mursi, 1993 : 223)

2.6 คุณลักษณะของการศึกษาในอิสลาม (ตริเบยะห์อิสลามิยะห์)

การศึกษาในอิสลามมีคุณลักษณะและคุณสมบัติที่หลากหลายและแตกต่างกัน ดังนี้

1. อรรอบานิยะห์ (الربانية) มีความหมายว่า เป็นศาสนาที่มีแหล่งที่มาจากพระเจ้าอัลลอฮ์และมีเป้าหมายคือการกลับสู่พระเจ้า คือ การตริเบยะห์มุสลิมภายใต้กรอบของศาสนาและจริยธรรมที่ดำรงโดยมีการวางเป้าหมาย วิธีการ และแนวทางของอิสลาม

คำว่า ร็อบบานิยะห์ จะมีความแตกต่างกับแนวคิดและปรัชญาที่มาจากมนุษย์ ถือว่าเป็นความแตกต่างกันมากระหว่างสิ่งที่มาจากพระเจ้ากับสิ่งที่มาจากมนุษย์ อัลลอฮ์ﷻ ตรัสว่า

﴿قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

(الأنعام : 162)

ความว่า“จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) ว่า แท้จริงการละหมาดของฉัน และการ อิบาเดาะห์ของฉันและการมีชีวิตของฉันและการตายของฉันนั้นเพื่ออัลลอฮ์ผู้เป็นพระเจ้าแห่งสากลโลกเท่านั้น”

(อัลอันอาม: 162)

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَيِّنُ لِلْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ

يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا﴾ (الإسراء : 9)

ความว่า“แท้จริง อัลกุรอานนี้ นำสู่ทางที่เที่ยงตรงยิ่งและแจ้งข่าวดี แก่บรรดาผู้ศรัทธาที่ประกอบความดีทั้งหลายว่าสำหรับพวกเขา นั้นจะได้รับการตอบแทนอันยิ่งใหญ่”

(อัลอิสรออ:9)

อัลลอฮฺตรัสอีกว่า

﴿قَالَ أَهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَمَا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي

هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى﴾ (طه: 123)

ความว่า“บางทีเมื่อมีคำแนะนำ (ฮิदाเยฮ์) จากข้ามายังพวกเจ้า แล้วผู้ใดปฏิบัติตามคำแนะนำ (ฮิदाเยฮ์) ของข้า เขาก็จะไม่หลงผิด และจะไม่ได้รับความลำบาก” (ตอฮา: 123)

ร็อบบานียะฮ์ คือ การมีความสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมกับพระเจ้า ดังนั้นการมีชีวิตอยู่บนโลกนี้ถือว่ามีความหมาย และการทำงานต่างๆถือว่าเป็นเป้าหมาย ฉะนั้นด้วยเหตุนี้จึงมีแรงจูงใจในการหาความรู้ มีการยกระดับด้านศีลธรรม มีจิตใจที่บริสุทธิ์ และมีคุณสมบัติที่จะเป็นเคาะลีฟะฮ์ในพื้นที่แผ่นดินของ อัลลอฮฺ และร็อบบานียะฮ์มิใช่ กะหฺนุติยะหฺ (كهنتية) ซึ่งมีการแบ่งแยกระหว่างคนกับการดำรงชีวิตหรือแบ่งแยกระหว่างศาสนากับโลก แต่แท้จริงแล้วร็อบบานียะฮ์คือความผูกพันระหว่างพระเจ้ากับมนุษย์โดยผ่านการศึกษาวิเคราะห์จากปรากฏการณ์ของจักรวาลและแง่มุมของการดำรงชีวิต

2. อัชชมุติยะหฺ (การครอบคลุม)

อัชชมุติยะหฺ คือ คุณลักษณะที่เด่นที่สุดในบรรดาคุณลักษณะของอัครเบิยะหฺอิสลามียะหฺ ที่ได้ให้ความสำคัญกับบุคลิกภาพของมนุษย์ในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะ เป็น ร่างกาย จิตใจ ปัญญา จิตวิทยา สังคม คุณธรรม และอื่นๆ และมีการครอบคลุมทุกกลุ่มของสังคมและมีการยอมรับหลักการของความเสมอภาค อัลลอฮฺตรัสว่า

อัครบิดรเป็ยะหมีคุณลักษณะที่ครอบคลุมในความเสมอภาคของมนุษยชาติโดยถือว่า มนุษย์ทุกคนเป็นมัลลุกที่อัลลอฮ์สร้างขึ้นมาเพื่อรู้ในสิ่งที่ดี ที่มีภาระหน้าที่ชักชวนผู้อื่นในสิ่งที่ดีและ ห้ามปรามในสิ่งที่ชั่ว และสร้างความเสมอภาคระหว่างมนุษย์ อัลลอฮ์ตรัสว่า

﴿يَتَأْتِيهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ

لِتَعَارَفُوا ۚ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

ความว่า“โอ้มนุษยชาติทั้งหลาย แท้จริงเราได้สร้างพวก เจ้าจาก เพศชาย และเพศหญิง และเราได้ให้พวกเจ้าแยกเป็นเผ่าและ ตระกูลเพื่อจะได้รู้จักกันแท้จริงผู้ที่มีเกียรติยิ่งในหมู่พวกเจ้า ณ ที่อัลลอฮ์.นั่นคือผู้ที่มีความยำเกรงยิ่งในหมู่พวกเจ้า แท้จริงอัลลอฮ์. นั้นเป็นผู้ทรงรอบรู้อย่างละเอียดถี่ถ้วน” (อัล.หุญรอต :13)

เช่นเดียวกับอ็ชชมุลิยะห์ที่ได้ให้ความสำคัญกับบุคลิกภาพของมนุษย์ในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้าน จิตวิญญาณ จิตใจ ร่างกาย สังคม อารมณ์ความรู้สึก และทางด้านปัญญาและ อ็ชชมุ ลิยะห์ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของทางโลกและทางธรรม อัลลอฮ์ ตรัสว่า

﴿وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ

الدُّنْيَا ۗ وَأَحْسِنَ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ ۗ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي

الْأَرْضِ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾

(القصص: 77)

ความว่า“และจงแสวงหาสิ่งที่อัลลอฮ์ได้ประทานแก่เจ้าเพื่อปร โลก และอย่าลืมนส่วนของเจ้าแห่งโลกนี้และจงทำความดีเสมือนกับ ที่อัลลอฮ์ได้ทรงทำความดีแก่เจ้าและอย่าแสวงหาความเสียหายใน แผ่นดินแท้จริง อัลลอฮ์ไม่ทรงโปรดบรรดาผู้บ่อนทำลาย”

(อัลเกาะศ็อส: 77)

3. เส้นทางสายกลาง(الوسطية)

เอกลักษณ์พิเศษของศาสนาและประชาชาติอิสลาม คือ อัลวะสะดียะห์ คือศาสนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็น สายกลาง

อัลลอฮฺตรัสว่า

﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ
الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾

(البقرة : 143)

“และในทำนองเดียวกัน เราได้ให้พวกเจ้าเป็นประชาชาติที่เป็นกลางเพื่อพวกเจ้าจะได้เป็นสักขีพยานแก่มนุษย์ทั้งหลาย และเราะซูลก็จะเป็นสักขีพยานแก่พวกเจ้า”

(อัล.บะเกาะเราะฮฺ :143)

คำว่า สายกลาง มาจากคำภาษาอาหรับว่า أَوْسَطُ (อัลวะซฏ์) ซึ่งหมายถึง "ดีเลิศที่สุดหรือคุณภาพดีที่สุด" หรือหมายถึง สิ่งที่อยู่ระหว่างสองประการที่ถูกกำหนด เช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่อยู่ระหว่างความตระหนี่กับความสุร่ยสุร่าย ความกล้าหาญอยู่ระหว่างความขลาดกลัวกับความผลุนผลันมุทะลุ สายกลางในด้านการศรัทธา อิบาดาต ศีลธรรม ความคิด และสายกลางในการปกป้องสังคมมนุษย์จากการเบี่ยงเบนในด้านวัตถุและคุณธรรม

4.อัลวาเกียยะห์(الواقعية)

อัลวาเกียยะห์ คือ ความสอดคล้องระหว่างสัจชาติญาณที่เที่ยงตรงกับขีดความสามารถของมนุษย์ที่ไม่ใช่จินตนาการและอุดมคติต่างๆและมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของบทบัญญัติอิสลามที่เน้นให้เลือกทำในสิ่งที่ย่างและยกความลำบากออกจากมนุษย์ที่เหนือขีดความสามารถของมนุษย์ อัลลอฮฺ ทรงตรัสว่า

﴿لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾

(البقرة : 286)

“อัลลอฮฺจะไม่ทรงบังคับชีวิตหนึ่งชีวิตใดนอกจากตาม
ความสามารถของชีวิตนั้นเท่านั้น”

(อัลบาคอเราะห์ : 286)

อัลลอฮฺทรงตรัสอีกว่า

﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾

(البقرة: 185)

“อัลลอฮฺทรงประสงค์ให้มีความสะดวกแก่พวกเจ้า และไม่ทรงให้
มีความลำบากแก่พวกเจ้า”(อัล.บะเกาะเราะฮฺ : 185)

อัลวาเกียะฮฺในการศึกษาในอิสลามคือ คำนึงถึงความแตกต่างส่วนบุคคลของผู้เรียน และคำนึงถึงขีดความสามารถและการเตรียมตัวของผู้เรียน

Prince of Songkhla University
Pattani Campus